

Тематична рубрика: Теорія і методика професійної освіти

УДК 378.018.43:001.8 (045)

**МЕТОДИ І ФОРМИ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

**METHODS AND FORMS OF PREPARATION OF STUDENTS FOR
SCIENTIFIC-RESEARCH ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF THE
DISTANCE LEARNING**

Краснова А. В.,

здобувач освіти 5 курсу освітнього ступеня магістр

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Ярославцева М. І.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Пехарєва С. В.

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

У статті розглянуто проблему використання методів та форм у підготовці здобувачі освіти до науково-дослідницької діяльності в контексті

дистанційного навчання. Виходячи з аналізу досвіду з проблеми організації науково-дослідницької діяльності студентів, виділено методи та форми організації наукової діяльності здобувачів освіти на електронних платформах. Наведено результати дослідження ціннісних орієнтацій студентів, які сприяють активізації науково-дослідницької діяльності.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, дистанційна освіта, форми і методи підготовки до науково-дослідницької діяльності, здобувачі освіти.

The article considers the problem of using methods and forms in preparing students for research activities in the context of distance learning. Based on the analysis of experience on the problem of organizing research activities of students, methods and forms of organizing scientific activities of students on electronic platforms are identified. The results of the study of students' value orientations that contribute to the intensification of research activities are presented.

Key world: scientific-research activity, distance education, forms and methods of preparation for research activities, students.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Питання підготовки здобувачів освіти до науково-дослідницької діяльності було актуальним усі часи. Завданнями сучасної вищої освіти є створення умов для оволодіння фаховими компетентностями та підготовки такого педагога, якій вміє креативно здійснювати професійну діяльність. У Концепції освітньої діяльності з підготовки здобувачів вищої освіти за другим рівнем вищої освіти (магістр) із спеціальності 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зазначено зміст науково-дослідницької компетентності, яка є одною з основних фахової компетентності: здатність виділяти актуальні проблеми розвитку сучасної системи дошкільної освіти, спроможність визначати методологію дослідження, виокремлювати істотні зв'язки і відношення у процесі аналізу даних; володіти сучасними технологіями проектування та організації наукового дослідження на

підставі комплексного підходу до вирішення проблеми професійної діяльності; спроможність використовувати сучасні технології організації збору, оброблення даних та їх інтерпретації; критично оцінювати адекватність методів вирішення досліджуваної проблеми; розробляти та представляти обґрунтований перспективний план дослідницької діяльності; представляти науковому співтовариству дослідницькі досягнення у вигляді наукових статей, доповідей, мультимедійних презентацій відповідно до прийнятих стандартів і форматів професійної спільноти. Таким чином, проблема підготовки майбутніх педагогів-науковців до професійної діяльності є принципово-важливою та актуальною.

У 2020 році, у зв'язку з епідемією Covid-19, гостро стало питання переведення освітнього процесу в дистанційну форму. Перед викладачами постало нове завдання – організувати заняття та інші види діяльності студентів так, щоб науково-дослідницька робота була продуктивною.

Для ефективної організації науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання, необхідно правильно організувати роботу та підібрати відповідні методи і форми навчання. При грамотно організованому освітньому процесі, науково-дослідницька діяльність здобувачів освіти повинна бути ефективною в будь-яких умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання впровадження дистанційної освіти в процес підготовки здобувачів освіти до науково-дослідницької роботи.

Проблема розвитку дистанційної освіти є досить актуальною, що підтверджує інтерес до неї протягом останніх десятиріч та аналіз даних Scopus, Web of Science, Google Scholar, Google Trends тощо.

Особливості спілкування в умовах дистанційного навчання освітлюються в працях В. Баженової, П. Маркова. Наукові студії В. Поруса, В. Самохвалової займалися проблемами філософії науки. Мотиваційний аспект у науковій діяльності здобувачів освіти розглядали в працях О. Глущенко, Т. Калашникова, А. Козлов, М. Матушкін, З. Сазонова та ін.

Питанням формування активної пізнавальної діяльності, що лежить в основі розвитку й удосконалення різних аспектів дослідницьких умінь здобувачів освіти, приділено увагу наукових студій (Л. Аврамчук, Т. Алексеєнко, В. Андреев, П. Лузан, А. Дьомін, В. Рябець, П. Олійник).

Дослідження науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти було висвітлено в наукових доробках вчених на сучасному етапі розвитку освіти в вищій школі (О. Жерновникової, Л. Калашнікової, М. Роганової, А. Чаговець, Х. Шапаренко та ін.). Загальні питання організації науково-дослідницької роботи здобувачів освіти розглядалися в працях (С. Гончаренка, А. Кушнірук, Д. Пойя, В. Прошкіна, С. Ракова, О. Скафи, В. Шахова та ін.).

М. Князян здійснила аналіз зарубіжного досвіду з проблеми організації науково-дослідницької діяльності студентів. Такими, що викликають інтерес у системі вищої педагогічної освіти США й Канади, є наступні види самостійної дослідницької діяльності, як складання портфолію, написання етнічної автобіографії, есе, доповідей, створення проектів, організація аутентичних бесід і публічних презентацій, використання «кейсів», робота з «підготовленими питаннями», що загалом забезпечують системність і систематичність інтеріоризації фахових знань, рефлексивних і дослідницьких умінь майбутніх спеціалістів. У країнах Західної Європи в організації самостійно-дослідницької діяльності значна увага приділяється системному зв'язку теорії та практики, виробленню в студентів у ході самостійної дослідницької діяльності критичних суджень, власної позиції. Тому, тут у професійній підготовці домінують інтерактивні, дискусійні, креативні форми, що віддзеркалюють особистісну позицію та досвід студента, дозволяють установити партнерські стосунки як усередині групи, так і між здобувачами освіти й викладачем. Самостійно-дослідницька робота пронизує більшість навчальних тем у зарубіжній вищій школі, що сприяє, за оцінками дослідників такого досвіду, цілісності підготовки фахівця безперервної самоосвіти впродовж життя [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.
Підготовка здобувачів освіти до науково-дослідної діяльності була завжди

однією з найпріоритетніших цілей у системі вищої освіти. В останній час гостро постало питання організації освітнього процесу в дистанційній формі, доцільного підбору методів і прийомів навчання на відстані. На жаль, структура організації дистанційної освіти в Україні ще не досконала та потребує вдосконалення.

Мета статті полягає в дослідженні процесу підготовки здобувачів освіти до науково-дослідницької діяльності в умовах дистанційного навчання. Завданнями статті є аналіз наукових підходів до проблеми організації науково-дослідницької діяльності студентів; визначення методів і форм організації наукової діяльності здобувачів освіти на електронних платформах; дослідження ціннісних орієнтацій студентів, які сприяють активізації науково-дослідницької діяльності в контексті дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-дослідницька діяльність є одним з найважливіших засобів підвищення рівня підготовки і виховання здобувачів освіти, здатних творчо та ефективно застосовувати в практичній діяльності найновіші досягнення науково-технічного прогресу. Відповідно до першої статті Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [5] зазначається, що наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними формами наукової діяльності є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. У Законі України «Про вищу освіту» [7] зазначається, що наукові товариства студентів популяризують наукову діяльність серед студентської молоді, сприяють залученню осіб, які навчаються, до наукової роботи та інноваційної діяльності.

У Законі України «Про освіту» в статті 9 «Форми здобуття Освіти», зазначається, що дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [6].

У 2020 році, у зв'язку з епідемією COVID-19 в Україні та світі актуальною стало питання організації педагогічного процесу в дистанційній формі. Дистанційне навчання – це сукупність технологій, що забезпечують надання здобувачам освіти основного обсягу наукового матеріалу, інтерактивна взаємодія між здобувачами освіти та викладачем у процесі навчання, надання здобувачам освіти можливості самостійно працювати з навчальним матеріалом [3].

К. Крутій зазначає, що форма навчання заочна, дистанційна – це зовнішня організація начально-пізнавального процесу, яка здійснюється без відрива від виробництва, але заняття зі здобувачами освіти проводяться сесійному порядку кілька разів упродовж навчального року – як правило, два рази на кожний семестр [8].

В роботі дистанційне навчання розглядаємо як форму навчання, яка надає можливість опрацьовувати зміст завдань академічних дисципліни за допомогою опосередкованої комунікації між викладачем та здобувачем освіти.

В умовах дистанційного навчання особливу значущість набувають наступні методи організації наукової діяльності здобувачів освіти, а саме: дистанційне виконання завдань з науково-творчою складовою в процесі вивчення профільних дисциплін; самостійне опанування основ ведення наукових досліджень у процесі вивчення дисципліни основи науково-дослідницької роботи студентів; створення навчально-наукових структур для позааудиторного навчання та активне залучення здобувачів освіти до дистанційної гурткової та студійної роботи науково-творчого спрямування; заслуховування та обговорення результатів наукових досліджень здобувачів освіти на кафедральних он-лайн засіданнях та семінарах [9].

За допомогою вищезазначених методів студенти набувають вміння аналізувати результати наукових досліджень, застосовувати їх при вирішенні конкретних науково-дослідницьких завдань; самостійно здійснювати науковий пошук, спираючись на індивідуальні дослідницькі здібності.

Ефективність проведення наукової діяльності під час карантину залежить від умов, які створює адміністрація вишу та викладачі. При організації

дистанційного навчання викладачі можуть скористуватися такими електронними платформами як: Google class, Zoom, Google Meet, Skype. Для ефективної та безперервної комунікації з аудиторією можна створювати спільні чати у платформах Viber, Telegram, WhatsApp тощо. При створенні тестових завдань педагоги мають можливість звернутися до таких платформ, як: Classtime, Kahoot, Quizzz, IDroo, Miro.

Підвищити рівень вивчення іноземної мови, вдосконалити свої педагогічні навички, здобути досвід наукової роботи та отримати сертифікат про проходження того чи іншою он-лайн курсу можна на таких інтернет-платформах як: EdEra; edX; Coursera; Khan Academy; Відкритий Університет Майдану; Codecademy; Duolingo; Lingva.Skills тощо.

Під час дистанційного навчання доречно проводити такі форми роботи: лекції та семінарські заняття на платформах Zoom, Google Meet та Google class; дистанційні конференції, семінари, вебінари, міжнародні лекції, форуми; участь в Усеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт; написання та захист випускних кваліфікаційних робіт. У процесі даних форм роботи здобувачі освіти можуть користуватися навчально-методичним комплексом дисциплін електронної бібліотеки вищу, отримувати інформацію з профільних дисциплін у дистанційній формі.

Здобувачам освіти випускних курсів рекомендовані різноманітні освітні он-лайн платформи, де вони мають змогу пройти семінари з отриманням сертифіката. Так, сучасні он-лайн платформи пропонують такі курси та вебінари, а саме: «Глобальне тестування на Національній он-лайн платформі з цифрової грамотності»; «Вступ до критичного мислення»; «Креативне мислення»; «Академічна доброчесність в університеті»; «Запобігання торгівлею людьми»; «Екологічні дати року. Що? Де? Як? Коли?»; «Участь батьків у організації інклюзивного навчання», «Методики інтелектуального розвитку дошкільника. Блоки Дьонеша, Палички Кюізенера, «Шість дарів Фребеля», кола Ейлера», «Путівник в умовах карантину: діти, батьки, заклад дошкільної освіти», «Медійна грамотність в освітньому процесі», «Цифрова грамотність:

YouTube, Gmail, Google Диск. Інтеграція сучасних застосунків у Блог та Тести на «Всеосвіті» тощо.

Однією з форм підготовки здобувачів освіти до науково-дослідницької діяльності є виробнича та педагогічна практика за дистанційними технологіями. В процесі практики відбувається процес формування у практикантів основних складових фахової компетентності, а саме: спроможність визначати методологію дослідження, виокремлювати істотні зв'язки і відношення у процесі аналізу даних; володіти сучасними технологіями проектування та організації наукового дослідження.

Під час проведення он-лайн занять з дітьми, он-лайн діагностики дітей та батьків, студенти набувають таких морально-вольових якостей: відповідальність, самостійність, дисциплінованість, обов'язковість, організованість. Саме ці якості сприяють формуванню індивідуально-дослідницьких здібностей, які є основою дослідницької діяльності. За результатами практики доречно організувати звітну он-лайн конференцію на платформі Zoom, де обговорити питання, пов'язані із особливостями проходження практики за дистанційними технологіями.

З метою дослідження ціннісних орієнтацій студентів, які сприяють активізації науково-дослідницької діяльності в контексті дистанційного навчання на базі Комунального закладу «Харківської гуманітарно-педагогічної академії» Харківської обласної ради було проведено он-лайн дослідження за адаптованою методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича [10]. Дослідження проводилося протягом квітня-червня 2020 року, в ньому приймали участь здобувачі освіти 2-5 курсів факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії напряму підготовки 012 Дошкільна освіта. Загалом було опитано 98 осіб.

Учасникам дослідження було запропоновано два списки цінностей – термінальних та інструментальних (по 9 цінностей в кожному), записаних у довільному порядку. Ранжування структури термінальних та інструментальних цінностей виступає додатковим способом визначення рівня готовності здобувача освіти до науково-дослідної діяльності. У залежності від того, які саме цінності є пріоритетними, можна зробити висновок про

готовність / неготовність майбутнього фахівця дошкільної освіти до науково-дослідної діяльності, самопізнання, ступінь розвитку його рефлексивних навичок.

Порівняльний аналіз відповідей студентів показує, що верхню диспозицію в структурі термінальних цінностей посідають професіоналізм, компетентність педагога; інтерес до дослідницької діяльності, допитливість; відповідальність (71 опитуваних, що складає 69,6%). При цьому значення таких цінностей, як професіоналізм та компетентність підвищуються на третій курс (62 опитуваних, що складає 60,8%) і посідають перше положення на п'ятому (78 респондентів, що складає 76,4%). Важливим є те, що більшість опитаних здобувачів освіти (86 опитуваних, що складає 84,3%) виділяють в якості головних освітніх цінностей такі: дисциплінованість, відповідальність, освіченість, впевненість у собі. Такі відповіді характеризують готовність здобувачів освіти до наукової діяльності. Стабільне місце в середині таблиці посідає цілеспрямованість (48 опитуваних, що складає 47,04%), що свідчить про розуміння важливості професійного росту науковця. Недостатньо високо (22 респондентів, що складає 21,6%) оцінюються такі важливі якості особистості педагога як самоконтроль. Лише здобувачі 4 курсу визнають духовний розвиток і роботу над собою настільки важливою, що відводять їм четверте рангове місце. Такі цінності, як суспільне визнання, авторитет науковця та матеріальний достаток не входять до числа престижних і посідають останні місця в ієрархії цінностей у всіх опитаних (12 опитуваних, що складає 11,8%).

Високо оцінюються освіченість, вихованість, терпіння (69 респондентів, що складає 67,6%). Середню позицію структури цінностей (54%) представляють такі важливі якості науковця, як широта поглядів (вміння зрозуміти іншого), відповідальність (почуття обов'язку, вміння дотримуватись свого слова), вихованість та інтелігентність – той образ дій, якому віддають перевагу в педагогічному процесі. Достатньо високо оцінюють здобувачі вимогливість до себе та оточуючих (54 опитуваних, що складає 52,9%). Розглядаючи динаміку цієї якості за курсами, можна зазначити, що її

значущість має тенденцію до зниження на 2 і 3 курсах (46 опитуваних, що складає 45,1%) та підвищення на випускному курсі (54 опитуваних, що складає 52,9%), що характеризує рівень професійної зрілості. Серед інструментальних цінностей останню диспозицію посідає самоконтроль, дещо підвищуючись до 4 курсу (24 респондентів, що складає 23,5%) і більше виявляючись на 5-му курсі (34 опитуваних, що складає 33,3%).

Можна зробити висновок про те, що зміни в структурі цінностей – засобів професійної життєдіяльності у здобувачів освіти, які навчаються на різних курсах, обумовлені практичною спрямованістю їх діяльності, інтеграцією окремих особистісних якостей у наукову спрямованість. Зміна цінностей, що складають структуру науково-професійної діяльності, є вираженням самопізнання здобувача освіти себе як майбутнього фахівця в науково-дослідній діяльності, вироблення свого власного наукового погляду. Аналізуючи результати дослідження, можна дійти висновку, що у здобувачів освіти поступово починають формуватись потреби в науковій діяльності, тобто мотиваційна сфера. Так, виникнення мотивів, що пов'язані з напрямками науково-дослідної діяльності, стають рушійною силою для виникнення у здобувачів освіти бажання бути само реалізованими у науковій діяльності.

Зазначимо, що завдяки відповідним формам та методам роботи у здобувачів освіти перших курсів починає формуватися інтерес до науково-дослідницької діяльності. Підготовка здобувача освіти до науково-дослідницької діяльності в закладах вищої освіти повинна проводитися безперервно, систематично та послідовно.

Висновки. В роботі проаналізовано наукові підходи до проблеми організації науково-дослідницької діяльності студентів; визначено методи та форми організації наукової діяльності здобувачів освіти на електронних платформах; досліджено ціннісні орієнтації студентів, які сприяють активізації науково-дослідницької діяльності в контексті дистанційного навчання. Подальших наукових розвідок потребує питання створення міжнародних наукових гуртків за участі студентів та викладачів закладів вищої освіти в режимі он-лайн за дистанційними технологіями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kniazian, M. O. (2007). Systema formuvannia samostiinodoslidnytskoi diialnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u protsesi Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 6 (329), Ч. II, 2019 149 stupenevoi pidhotovky [System of formation of independent research activity of future foreign language teachers in the process of stage preparation]. Extended abstract of doctor's thesis. Odesa [in Ukrainian].
2. Власенко, Л. В. Методи дистанційного навчання. Софія, 2011. Т. 19. С. 16-20.
3. Войтко В. В. Форми і методи залучення студентів до наукової творчості *Матеріали XLV науково-технічної конференції підрозділів Вінницького національного технічного університету (НТКП ВНТУ–2016) : збірник доповідей*. Вінниця : ВНТУ, 2016.
4. Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 324 с.
5. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII.
6. Закон України «Про освіту» / Освіта в Україні. Нормативна база (2-е вид.) Київ : КНТ, 2006.
7. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної ради України. 2019. №243-VIII. 2300 VIII. / URL : <https://zakon.rada.gov> (дата звернення 28.09.2020).
8. Киселева А.В. О возможности модификации методики М. Рокича «Ценностные ориентации» *Психологическая диагностика*. Москва : 2004. № 4. с. 101.
9. Корбут О. Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи / URL : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1123> (дата звернення 04.10.2020).

10. Малихін О.В., Павленко І.Г., Лаврентьєва О.О., Матукова Г.І.
Методика викладання у вищій школі . навчальний посібник. Київ: КНТ, 2014.
262 с.